

Міфологія професійна — складник *професійної культури*; сукупність оповідей, символів, образів, ритуалізованих практик та легендарних *наративів*, що виникають і циркулюють у межах певної професійної спільноти.

Загальна характеристика

На відміну від архаїчного *міфу*, який пояснював космогонічні та природні явища, професійна міфологія функціонує в соціальному просторі сучасних професійних інституцій — від медицини та юриспруденції до військової справи, інженерії, освіти, журналістики та сфери інформаційних технологій. Це не продукт наївної свідомості або релікт архаїки, а динамічний адаптивний механізм, що дозволяє професійній групі осмислювати власне призначення, долати внутрішні суперечності, підтримувати *престиж* і захищати «кордони» від зовнішніх впливів.

Генеza професійної міфології пов'язана з кількома чинниками. По-перше, будь-яка професійна діяльність передбачає наявність «непрозорих» для зовнішнього спостерігача *знань, компетенцій, навичок* і технік, які в міфологізованому вигляді постають як таємна мудрість або особливий дар. По-друге, професійна спільнота часто постає перед необхідністю легітимізувати свою *автономію, монополію* на певні види послуг або привілейований соціальний статус — і міфологічні наративи про «покликання», «жертвність» або «унікальну відповідальність» виконують цю функцію ефективніше, ніж суто раціональні аргументи. По-третє, професійна міфологія виникає як психологічний захист від професійних загроз, невизначеності результатів, моральних дилем та професійного вигоряння: міфологічні образи героїв, рятівників, подвижників або архетипових образів бездоганних захисників надають сенсу рутинним діям і допомагають долати кризи.

Тематичні цикли професійної міфології

Ключовими жанрами професійної міфології є:

* міфи про заснування (етіологічні наративи про те, як виникла професія, хто був її першим представником/представниками, які випробування вони здолали);

*міфи про героїв (оповіді про видатних майстрів, які втілюють ідеальні риси професіонала — від хірурга М. *Пирогова* до програміста-самоука, що створив революційний продукт);

*міфи про «ворогів» або «чужих» (образ дилетанта, шахрая, бюрократа та ін., який заважає справжнім професіоналам виконувати їхню місію);

*міфи про сакральні місця та *артефакти* (університетські кафедри, лабораторії, сцени, інструменти, кодекси, що наділяються символічною цінністю) тощо.

Складники професійної міфології

Частиною професійної міфології є ритуалізовані практики посвяти, *ініціації* (складання присяги, вручення *дипломів*, символічне передання влади, трансляція знань), а також карнавальні форми професійного *гумору*, *анекдотів*, *байок*, які виконують функцію *катарсису* та зниження статусної напруги.

Матеріальні *атрибути* професійної діяльності (уніформа, стрій, знаки розрізнення, специфічне знаряддя) у межах професійної міфології функціонують як сакралізовані об'єкти, що маркують межу між «профанами» та «втаємниченими». Так, білий халат лікаря або мантия судді стають не просто функціональним одягом, а символами етичної чистоти та неупередженої влади. Аналогічно інструменти (стетоскоп, скальпель, мікроскоп тощо) наділяють статусом артефактів, що репрезентують спадкоємність традиції та майстерність володаря, підсилюючи його професійний статус в очах *соціуму*.

Важливим інструментом міфологізації є професійний *сленг* та *арго*, що виконують функцію соціокультурного фільтра. Специфічна термінологія та професіоналізми слугують своєрідним паролем, який дозволяє ідентифікувати «своїх» і маркувати межі професійної групи. Мовна герметичність спільноти (напр., у середовищі військових, лікарів чи моряків) підкріплює міф про елітарність та ексклюзивність фахового знання, перетворює комунікацію на акт причетності до спільної «таємниці», що недоступна сторонньому спостерігачу.

Окремий шар професійної міфології становлять *прикмети* та *забобони*, що постають формою магічного мислення в ситуаціях високого ризику чи невизначеності. Вони виконують функцію психологічного захисту та

ілюзорного контролю над обставинами (напр., *табу* на певні слова у пілотів, заборона голитися перед операцією у хірургів або ритуали «на удачу» у студентів під час сесії). Такі практики не лише знижують рівень тривожності, а й підтримують внутрішню єдність групи через спільне дотримання неписаних правил, що передаються від досвідчених майстрів до новачків у процесі професійної *соціалізації*.

Професійна міфологія тісно пов'язана з *професійною етикою*: етичні кодекси часто ґрунтуються на міфологічних прецедентах (напр., «*Клятва Гіппократа*» є не тільки етико-професійним текстом, а й міфологічним актом, що відсилає до постаті божественного лікаря). Водночас професійна міфологія може вступати в конфлікт з етичними нормами, коли міфологічне обґрунтування корпоративної солідарності (напр., «не виносити сміття з хати») суперечить принципам прозорості або міф про «обраність» легітимізує зловживання владою чи нехтування інтересами отримувачів послуг.

Сучасні дослідження

У сучасній *соціології професій* та *культурній антропології* професійну міфологію досліджують як складник «професійного дискурсу»: Е. К. Г'юз (1897–1983; США), І. Гоффман, М. С. Ларсон (нар. 1937; США). Важливим напрямом є аналіз того, як новітні професії (менеджери, ІТ-фахівці, блогери) створюють власну міфологію, часто запозичивши архетипові сюжети з інших сфер — напр., образ «програміста-чарівника» або «стартапера-авантюриста».

Критичні дослідження застерігають від ототожнення професійної міфології з «ідеологією» або «хибною свідомістю»; вона є амбівалентним феноменом, що може як сприяти професійній творчості та відповідальності, так і консервувати застарілі ієрархії, корпоративну замкненість та опір змінам.

Значення

Професійна міфологія забезпечує внутрішню інтеграцію професійної спільноти, трансляцію цінностей і групових норм, легітимацію статусно-ієрархічних відносин та формування особливої професійної *ідентичності*.

Розуміння механізмів професійної міфології дозволяє не лише аналізувати внутрішнє життя професійних спільнот, а й діагностувати системні проблеми: деформацію професійної ідентичності, бюрократизацію, кризу суспільної довіри або професійне вигоряння.

Література

Larson M.S. *The Rise of Professionalism: A Sociological Analysis*. Berkeley; Los Angeles : University of California Press 1977. 309 p.

Campbell C. Half-Belief and the Paradox of Ritual Instrumental Activism: A Theory of Modern Superstition // *The British Journal of Sociology*. 1996. Vol. 47 (1). P. 151–166.

Bennett W. The Profession and the Loss of Professional Mythology // *The Lawyer's Myth : Reviving ideals in the legal profession*. Chicago : University of Chicago Press, 2001. P. 28–50.
URL: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.7208/9780226042565-005/html?srsId=AfmBOop3-Pa8HpJgl4ZFxr9gR2uBYmVsniUe2v0VR69bYnECqhza7e3>

Goffman E. *The Presentation of Self in Everyday Life*. London : Penguin, 1990. 252 p.

Почепцов Г. Сучасна міфологія: хто і як її використовує // *Детектор медіа*. 25.03.2012. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/7652/2012-03-25-suchasna-mifologiya-khto-i-yak-ii-vykorystovuie/>

Fleming P. *The Mythology of Work : How capitalism persists despite itself*. London : Pluto Press, 2015. 240 p.

Hughes E. C. *Men and Their Work*. Covington : Quid Pro, 2015. 144 p.

Page - Jones S., Brown A. D. Desired and Feared Identities and Their Role in Occupational Identity Regulation // *Journal of Management Studies*. Advance online publication. 2025. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/joms.13242>

Ayres J. R. The Myth of the Well-Rounded Engineer: Why unrealistic professional ideals distort identity, learning, and early-career development // *Engineering Archive*. 2026. <https://engrxiv.org/preprint/view/6318/10396>